

SZTUKA W OBSZARACH DZIAŁAŃ BI- BLIOTEKI UNI- WERSYTECKIEJ

Ewa Adaszyńska

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

7 października w Galerii Uniwersytetu Zielonogórskiego odbyła się wystawa towarzysząca Międzynarodowemu Triennale Grafiki - Kraków 2009. Krakowskiemu triennale - największemu światowemu konkursowi i prezentacji grafiki współczesnej towarzyszyła wystawa prac z kolekcji Artoteki Grafiki Biblioteki Sztuki. Na wystawie zaprezentowano kilkanaście dzieł z kolekcji Artoteki reprezentatywnych dla grafiki współczesnej ostatnich kilkunastu lat. Znalazły się tam prace wybitnych artystów polskich i obcych: J. Berdyszaka, M. Berdyszaka, A. Bobrowskiego, S. Fijałkowskiego, D. Gajewskiego, J. Grabowskiego,

I. Gustowskiej, T. Horversa, J. Jankoviča, J. Kraupe-Świderskiej, Z. Lutomskiego, W. Müllera, U. Otto, J. Pamuty, M. Pawłowskiego, A. Romaniuka, M. Surzyckiego, M. Szpakowskiego, P. Szurka¹.

Wystawa prac z bibliotecznej kolekcji zainaugurowała działalność nowej galerii artystycznej - Galerii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Mieści się ona w rektoracie uczelni przy ulicy Licealnej, a jej kierownikiem jest Zenon Polus, adiunkt z Katedry Sztuki i Kultury Plastycznej.

Wystawa była swoistym jubileuszem, 50. już bowiem przedsięwzięciem Artoteki Grafiki działającej od 2002 roku pod kierunkiem dr Janiny Wallis. To kolejny sukces Jej organizatorki i splendor dla biblioteki i uczelni.

Wystawa jest sumą działań biblioteki w zakresie działalności artystycznej. To tylko część usług bibliotecznych wykraczających poza jej tradycyjną rolę i tylko część różnorodnych działań wynikających z akademickich preferencji uczelni. Przy tej okazji warto przypomnieć tę sferę działalności bibliotecznej, która związana jest ze sztuką od początków funkcjonowania instytucji.

Sztuka w bibliotece - konieczność czy wybór?

W ostatnich latach biblioteki naukowe stanęły przed szeregiem wyzwań wynikających z wielu potrzeb i oczekiwań użytkowników o bardzo różnorodnych i wygórowanych wymaganiach. Rolą biblioteki stało się nie tylko organizowanie warsztatów pracy i wspieranie dydaktyki, ale także popularyzowanie działalności naukowej i artystycznej własnego środowiska, organizowanie dostępu do myśli, dzieł i pracy twórczej innych. Biblioteki jako istotny element całego organizmu uniwersyteckiego współtworzą kulturalne środowisko jej uczestników. Gromadzone przez nią dobra są świadectwem wiedzy i kultury, potwierdzeniem narodowej tożsamości, dziedzictwa kulturowego, osiągnięć cywilizacyjnych. Walorem bibliotek stała się nie tylko różnorodność i wielostronność gromadzonych przez nią zbiorów, ale także ich szeroka prezentacja. Jest to możliwe dzięki

PIERWSZY WERNISZAŻ W GALERII UNIWERSYTECKIEJ, 7 PAŹDZIERNIKA

JAN MŁODOŻENIEC,
KONFORMISTA - BERNARDO BERTOLUCCI, PLAKAT FILMOWY

WIKTOR GÓRKA,
KABARET - BOB FOSSE, PLAKAT FILMOWY

JAN LENICA,
MĄŻ I ŻONA - ALEKSANDER FREDRO, PLAKAT TEATRALNY, 1977

ki łączeniu tradycji z nowoczesnością, dawnych zbiorów z nowymi, najnowszych technik informacyjnych z metodami tradycyjnymi. Nowe technologie umożliwiają czytelnikom elektroniczny dostęp do zbiorów, doskonałe kopie i reprodukcje multimedialne, pozwalają łatwo korzystać ze światowych zasobów informacyjnych. Nie zastąpią jednak bezpośrednich kontaktów z twórcami i ich dziełami. I jeżeli fachowa literatura będzie miała raczej ściśle określony krąg odbiorców, to literatura, kultura i sztuka bliskie są wszystkim. W czasach powszechnego internetu ważne stało się nie tylko organizowanie dostępu do zasobów wiedzy czy kultury, ale też pielęgnowanie i upowszechnianie tych form działalności, które umożliwiają odbiorcom bezpośredni kontakt z twórcami i ich dziełami. W repertuarze możliwości Biblioteki Uniwersyteckiej i Biblioteki Sztuki leży szereg takich działań.

Zbiory i kolekcje artystyczne biblioteki

Zbiór Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego z zakresu sztuki i dziedzin pokrewnych liczy około 50. tysięcy woluminów. Obejmuje dzieła z zakresu szeroko pojętych sztuk plastycznych: malarstwa, rysunku, grafiki, fotografii, rzeźby, wzornictwa i rzemiosła artystycznego, urbanistyki, architektury, filmu, telewizji, a także historii sztuki, edukacji artystycznej, kultury, etnografii, filozofii, estetyki i socjologii. Wśród nich znajduje

się kilka tysięcy wydawnictw albumowych, monografie, dzieła krytyczne, eseistyka i specjalistyczne pisma. Zasadniczo o charakterze interdyscyplinarnym, zbierany początkowo jako uzupełnienie naukowego warsztatu humanistów, głównie polonistów i historyków teraz również artystów, służy w tej chwili niemal wszystkim. Równolegle ze zbiorem bibliotecznym tworzone są kolekcje artystyczne. Są one źródłem wiedzy o kulturze czasów współczesnych i historycznych, dokumentacją różnych przejawów artystycznej twórczości. Biblioteka gromadzi je od początków swojej działalności, czyli od 1972 roku. Zbiór liczy obecnie około 13. tysięcy dzieł i obejmuje: grafikę dawną i współczesną, fotografię artystyczną, plakaty, ekslibrisy, dawne pocztówki i wydawnictwa ilustracyjne².

Grafika dawna obejmuje ryciny od XVII do XIX wieku, głównie drzeworyty, miedzioryty i litografie. Są to w przeważającej części dzieła o tematyce biblijnej, portrety pisarzy, artystów, uczonych i świętych, widoki miast, pomniki architektury i sceny rodzajowe.

Współczesna grafika polska (od 1900 roku po lata dziewięćdziesiąte) obejmuje dzieła wybitnych artystów kilku pokoleń, wykonane różnymi technikami graficznymi. W kolekcji znajdują się prace: W. Skoczylasa, T. Kulisiewicza, L. Lewickiego, M. Mianowskiego, S. Dawskiego, K. Szrednickiego, J. Tarasina, J. Kraupe-Świdorskiej, R. Artymowskiego, M. Ja-

KONRAD SZREDNICKI, ZALOTY, 1977, AKWAFORTA Z AKWATINTA, BARIKANA, 75,8X56,3

JAN BERDYSZAK, REINSTALACJA SYTUACYJNA, 1993, FOT. CZ.-B., 97.5 X 70

romskiego, J. Berdyszaka, J. Gaja, L. Rózgi, B. Rosiaka, M. Bocianowskiego, I. Snarskiej, E. Geta-Stankiewicza, P. Lasika i wielu innych. Są one przeglądem pewnych zjawisk, tematów, technik, stylów i tendencji w sztuce najnowszej. Tę kolekcję Biblioteki Uniwersyteckiej rozwija i kontynuuje Biblioteka Sztuki tworząc reprezentację współczesnej grafiki polskiej z ostatnich kilkadziesiąt lat.

Specyfiką zbiorów specjalnych jest **współczesna grafika lubuska**. Jest ona przeglądem plastyki lubuskiej od pionierskiego okresu lat pięćdziesiątych (S. Stocki, K. Felchnerowski, M. Szpakowski, W. Nowicki, A. Kowalski) do lat późniejszych (A. Gordon, J. Zdralik, B. Cajdler-Gruszkiewicz, A. Buchalik-Drzyzga, S. Antosz, S. Para, A. Stefanowski, W. i B. Michorzewscy, A. Górnik, A. Bagiński, A. Falkiewicz, G. Graszka i wielu innych). Autorzy kolekcji założyli, że obejmie ona prace działających w regionie twórców.

Na szczególną uwagę zasługują **współczesne plakaty artystyczne**, głównie o tematyce teatralnej, filmowej i muzycznej, projektowane, między innymi przez twórców *Polskiej Szkoły Plakatu*: H. Tomaszewskiego, E. Lipińskiego, R. Cieślewicza, J. Lenicę, J. Młodożeńca, W. Świerzego, a także przez innych wybitnych artystów: F. Starowiejskiego, M. Wasilewskiego, M. Górskiego, A. Sadowskiego, W. Wałkuskiego, J. Czerniawskiego, A. Klimowskiego, A. Pągowskiego i innych. Jest to jeden z największych zbiorów bibliotecznych w Polsce, liczy on 4.500 dzieł.

Zbiór ekslibrisów wielu polskich i obcych twórców, przedstawia i charakteryzuje znanych i nieznaną ko-

lekcjonerów, miłośników i właścicieli księgozbiorów prywatnych, bibliotek, wydawnictw i instytucji. Pokazuje mistrzów znaku i alegorii w wielu twórczych wymiarach.

Dużym zainteresowaniem historyków i kolekcjonerów cieszą się **dawne karty pocztowe** z widokami miast i wsi Ziemi Lubuskiej. Zbiór przedstawia głównie pejzaż miejski - widoki ulic, placów, parków, znanych miejsc, ale także ważne wydarzenia życia codziennego i sceny rodzajowe. Najstarsze karty wieloobrazkowe pochodzą z końca XIX w., większość jednak z początków XX w. i z lat międzywojennych.

Najmłodszą kolekcją jest fotografia artystyczna. Zawiera ona prace: B. Schlabsa, J. Beneša, A. Lukysa, M. Nakayamy, J. Salmon, S. Wojneckiego, N. Lach-Lachowicz (Natalii LL), Z. Rytki, M. Smoczyńskiego, L. Szurkowskiego, A. Żakowicza J. Berdyszaka, a także pełną dokumentację artystyczną J. Olka i G. Przyborka. Zbiór zachowuje fragmentaryczne, jednostkowe świadectwa ludzkich działań w czasie. Jest przykładem poszukiwań artystycznych i intelektualnych, eksperymentów formalnych, próbą szukania nowych dróg dla fotografii. Kolekcja ta zainicjowana została w ramach działania Artoteki Fotografii.

Biblioteka Sztuki ma ponad 13 tysięcy zbiorów. Księgozbiór obejmuje 6 tysięcy książek ze wszystkich dziedzin sztuk plastycznych i nauk pokrewnych o charakterze historycznym, monograficznym, problemowym i krytycznym. Zbiór biblioteczny uzupełniają publikacje i materiały zbierane w dziale dokumentacji i informacji artystycznej przynależnej do biblioteki. Jest to ponad 7 tysięcy wydaw-

nictw: katalogów z najważniejszych miejsc wystawienniczych w Polsce, filmów video, wydawnictw elektronicznych i publikacji dotyczących mediów w sztuce, materiałów ze spotkań, wykładów i działań otwartych organizowanych przez bibliotekę w ramach programu Artoteki. Kolekcja dzieł artystycznych tworzona jest w Bibliotece Sztuki od 2002 roku. Obejmuje ona prace współczesnych artystów polskich i obcych głównie z dziedziny grafiki, także z rysunku, fotografii i malarstwa. Jest to znakomity zbiór sztuki, składający się z około 200. dzieł. Kontynuuje on i uzupełnia kolekcję współczesnej grafiki ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej o prace z ostatnich kilkudziesięciu lat. Kolekcja Artoteki Grafiki składa się wyłącznie z darów artystów, którzy zaprezentowali swoją twórczość w Galerii Grafiki Biblioteki Sztuki. Działa ona od 2002 roku a jej celem jest prezentacja artystów różnych pokoleń z różnych ośrodków artystycznych w kraju i zagranicą. Wystawy połączone są z wykładami, pokazami i spotkaniami otwartymi. Biblioteka zorganizowała w ramach Artoteki 50 wystaw i 10 spotkań z artystami³.

Artoteka

Obok Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej w strukturze bibliotecznej działu założona w 2002 roku wspomniana już Artoteka. Jej zadaniem jest „uchwycenie”

najważniejszych osiągnięć sztuki najnowszej w dziedzinie grafiki, mediów i fotografii artystycznej. Artoteka zakłada nie tylko tworzenie kolekcji artystycznych, dokumentowanie sztuki, gromadzenie specjalistycznych zbiorów, ale także organizowanie szeregu różnorodnych działań otwartych dla środowiska: wystaw, pokazów, prezentacji, wykładów, dyskusji i spotkań z najwybitniejszymi twórcami. Ma być obrazem sztuki najnowszej, informować o jej stanie i osiągnięciach, koncentrować się na najbardziej doniosłych wydarzeniach w kulturze oraz sztuce⁴. Artoteka jest wspólną inicjatywą bibliotekarzy i artystów z Instytutu Sztuk Pięknych. Jej idea uzyskała poparcie wielu wybitnych artystów z różnych środowisk, którzy przyjęli zaproszenie do uczestniczenia w wystawach i spotkaniach, zadeklarowali chęć współtworzenia kolekcji sztuki, biblioteki i działu dokumentacyjnego. Artotekę wspiera Rada Programowa, która jest gwarantem założonej idei. Artoteka jest dla biblioteki szansą zdobycia wiedzy i informacji o sztuce najnowszej, możliwością pomnażania zbiorów, stworzenia znaczącej kolekcji sztuki. Dla całego środowiska akademickiego jest to okazja do uczestniczenia

w wydarzeniach artystycznych z udziałem najwybitniejszych twórców, przeglądu sztuki w najlepszym wyborze. To również forma integracji środowisk twórczych i naukowych, a także promocja uczelni, miasta i regionu.

Artoteka Grafiki działająca przy Bibliotece Sztuki obejmuje galerię grafiki, kolekcję dzieł artystycznych, specjalistyczny księgozbiór, dział dokumentacji i informacji artystycznej, oraz otwarte dla środowiska działania z udziałem wybitnych twórców. Artoteka Grafiki ma na swoim koncie 60 zorganizowanych wystaw, wykładów i spotkań z wybitnymi artystami⁵.

Artoteka Fotografii działająca przy Bibliotece Uniwersyteckiej zakłada tworzenie kolekcji, kompletowanie księgozbioru, dokumentacji fotograficznej oraz działań z udziałem twórców. Chcemy nie tylko zachować ślad fotografii, ale także zapoznać środowisko z problemami i teorią fotografii współczesnej⁶.

ALYDAS LUKYS, THING FROM THE SEE, 1984, FOT. OPARTA NA SREBRZE 17.7 X 12.5

Biblioteka jako organizator działań artystycznych

Biblioteka Uniwersytecka i Biblioteka Sztuki działające wspólnie w obszarach artystycznych tworzą wybrane kolekcje dzieł oraz inicjują szereg przedsięwzięć, których celem jest prezentacja zbiorów własnych oraz promowanie artystów z różnych śro-

doświadczeń twórczych. Zbiory biblioteczne eksponowane są w środowisku akademickim podczas wystaw towarzyszących konferencjom naukowym, a także przy okazji innych ważnych wydarzeń uczelnianych, między innymi podczas Festiwalu Nauki. Prezentowane są także w muzeach regionu oraz w Polsce i zagranicą. Przykładem są choćby ostatnie pokazy: plakatów filmowych na tegorocznym festiwalu w Edynburgu czy grafiki współczesnej w ramach międzynarodowego triennale (w najbliższym czasie wystawa zaprezentowana zostanie także w Katowicach).

W latach 1975-1990 Biblioteka Główna WSP miała swoją stałą galerię, która zorganizowała ponad 90 wystaw prezentując głównie twórców regionalnych, także jednak artystów krajowych i zagranicznych. Jej założycielem i opiekunem był prof. Franciszek Pilarczyk, ówczesny dyrektor biblioteki, także inicjator kolekcji artystycznych. Galeria integrowała artystyczne środowisko regionu, rozszerzyła też zakres zbiorów i usług bibliotecznych, wprowadzając sztukę działań bibliotecznych⁷. Od roku 2002 przy Bibliotece Sztuki działają Galeria Grafiki, jej organizatorką i opiekunem jest dr Janina Wallis, która ma już na swoim

koncie 60 spektakularnych wydarzeń artystycznych. Konsekwentnie realizuje ona artystyczny projekt pt. *Grafika na tle sztuki XX i XXI wieku - problem artykulacji w sztuce nowych mediów. Cykl wystaw, spotkań i seminariów*. Program rozpoczęty w 2002 r., składa się z różnorodnych działań rozszerzających wiedzę o sztuce. Przeznaczony jest dla pedagogów i studentów oraz dla osób spoza środowiska akademickiego. Są to otwarte dla wszystkich prezentacje, debaty, dyskusje i spory na temat aktualnej problematyki sztuki współczesnej z jej problemami merytorycznymi, wynikającymi z nowych technologii.

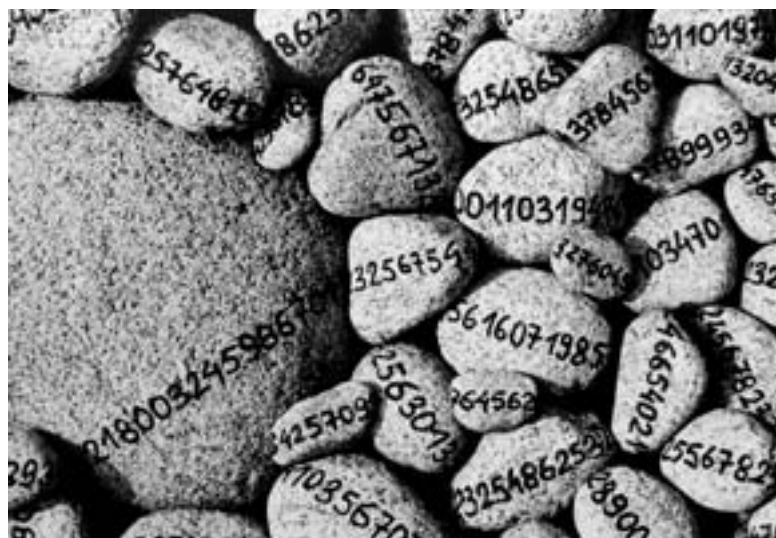
Profesjonalna galeria sztuki zaprojektowana została w nowym budynku Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego, który oddany zostanie do użytku w 2012 roku. Galeria wprowadzi czytelników przez atrakcyjnie zaaranżowany trakt komunikacyjny holu do części bibliotecznej. Obszar galerii i auli przeznaczony do różnorodnych spotkań: artystycznych, naukowych, literackich, a także projekcji filmowych i muzycznych koncertów kameralnych w części użytkowej, w połączeniu z częścią wydzieloną dla działań artystycznych w obszarach bibliotecznych, umożliwią obcowanie z dziełami, ale także sprzyjać będą kontaktom międzyludzkim. Wymiana myśli i poglądów, uczestnictwo w spotkaniach, wystawach i dyskusjach to część bibliotecznej oferty promującej dorobek intelektualny i artystyczny społeczności lokalnej oraz osobowości ze świata kultury i nauki.

Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa i jej kolekcje artystyczne

Biblioteki akademickie łącząc umiejętnie dwie przestrzenie swojej działalności: rzeczywistą i cyfrową oferują swoim czytelnikom kolejną możliwość, zdalny dostęp do biblioteki i jej zbiorów. Biblioteka wirtualna to uzupełnienie biblioteki tradycyjnej. Budowanie i rozwój cyfrowej infrastruktury związany jest z przeniesieniem informacji z tradycyjnego papierowego nośnika na nośnik elektroniczny. Jego rolę doceniły biblioteki, które wprowadziły do swoich zasobów zbiory elektroniczne: bazy, książki, czasopisma, wydawnictwa audiowizualne. Skorzystały one z bogatej oferty usług oferowanych przez wydawców, same także podjęły wyzwanie digitalizacji swoich zbiorów i udostępniania ich w postaci cyfrowej, dodały do swoich usług możliwość korzystania z biblioteki na odległość.

Biblioteki cyfrowe lub cyfrowe repozytoria buduje większość uczelni wyższych, Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa⁸ jest jedną z nich. Umożliwia ona szeroki zdalny dostęp do źródeł wiedzy, zasobów edukacyjnych, cyfrowych kopii najcenniejszych zabytków kultury piśmienniczej, kolekcji dzieł sztuki oraz materiałów regionalnych. Jedną z jej czterech kolekcji jest *dział kultura i sztuka*. Obejmuje on najcenniejsze zabytki kultury piśmienniczej (rękopisy, starodruki, zbiory ikonograficzne, kartograficzne), a także kolekcje dzieł sztuki ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej i Biblioteki Sztuki (rysunki, grafikę, malarstwo, plakaty, fotografię artystyczną, ekslibrisy). W zbiorach cyfrowych znajduje się ok. 3.500 dzieł z kolekcji artystycznych bibliotek zielonogórskich. Jest tam zaprezentowana cała kolekcja Artoteki Grafiki oraz systematycznie powiększana część kolekcji Biblioteki Uniwersyteckiej.

Biblioteka jest częścią całego systemu wiedzy i komunikacji, reaguje na wszystkie zmiany zachodzące w świecie

BRONISŁAW SCHLABS, FOTOGRAM; POMIĘDZY 1957-1960, CLICHE VERE, 29.8X40.3
ZYGUNT RYTKA
CŁAGŁOŚĆ NIESKONCZONOŚCI, 1984-2004, FOT. CZ-B, 30.3X20.2

nauki i technologii. Jej czynny udział w globalnej infrastrukturze informacyjnej, między innymi poprzez rozpowszechnianie informacji w formatach cyfrowych, wymuszony jest wyraźnym wzrostem zapotrzebowania społecznego na otwarty dostęp do informacji, nieograniczony przez czas i przestrzeń. Dzięki nowoczesnym technologiom otworzyły się dla nas zasoby muzeów i bibliotek świata. Niedostępne dzieła, kolekcje, zbiory możemy oglądać, podziwiać i czytać w dowolnej chwili, o ile oczywiście zaakceptujemy fakt, że nie obcujemy z oryginałem lecz z jego wierną ale cyfrową kopią. Działania te dotyczą również sfery artystycznej. I choć nic nie zastąpi przyjemności ob-

MIKOŁAJ ŚMOCZYŃSKI, THE SECRET PERFORMANCE, 1986, FOT. CZ-B, 103.8X74.8
 TWARZ (KAZIMIERZA OBUCHOWSKIEGO), 1956-2005, FOT. BARWIŃA, 40X30

cowania z książką czy dziełem artystycznym to przecież nie zrezygnujemy już z możliwości, jakie daje internet, tym bardziej, że atrakcyjnych propozycji jest coraz więcej. Cyfrowe kopie umożliwiają kontakt z zasobami, chronionymi ze względu na swoją wartość, kwalifikowaną do zasobów narodowych. ■

PRZYPISY:

- ¹ Zob. Kolekcja Artoteki Grafiki ze zbiorów Biblioteki Sztuki. Wystawa towarzysząca Międzynarodowemu Triennale Grafiki Kraków 2009: katalog, Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2009.
- ² Zob. też E. Nodzyńska: Dział grafiki, *Głos Uczelni* 1998 nr 2, s. 12.
- ³ Zob. materiały przygotowane przez J. Wallis, zaprezentowane na stronach internetowych Biblioteki Sztuki pod adresem: http://www.isp.uz.zgora.pl/o_bibliotece.htm
- ⁴ Wszystkie prace z kolekcji Artoteki Grafiki i Artoteki Fotografii można zobaczyć w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej, oraz na stronie internetowej Artoteki pod adresem http://www.bu.uz.zgora.pl/bu/pl/o_artoteka.html
- ⁵ Zob. J. Wallis: Galeria Grafiki Biblioteki Sztuki, *Uniwersytet Zielonogórski* 2009 nr 7 (172), s. 28 ; J. Wallis: Biblioteka Sztuki-Artoteka Grafiki [W:] Kolekcja Grafiki ze zbiorów Biblioteki Sztuki, op. cit., s. 5 ; J. Wallis: Biblioteka Sztuki-Artoteka Grafiki, *Uniwersytet Zielonogórski* 2004/2005 nr 10/1 (128-129), s. 23-24.
- ⁶ Zob. Prezentacja internetowa Artoteki Fotografii: http://www.bu.uz.zgora.pl/bu/pl/o_prezentacje.htm; materiały na stronie internetowej biblioteki pod adresem: http://www.bu.uz.zgora.pl/bu/pl/o_artoteka.html; E. Adaszyńska, Sztuka w bibliotece? Konieczność czy wybór, *Uniwersytet Zielonogórski* 2004/2005 nr 10/1 (128-129), s. 20-22.
- ⁷ Zob. E. Nodzyńska, Spotkania ze sztuką: Galeria WSP, *Głos Uczelni* 1997 nr 5, s. 18.
- ⁸ Bibliotekę można przeszukiwać pod adresem www.zbc.zgora.pl

> NATALIA LL, SFERA PANICZNA, 1991, FOT. CZ-B, 23.5 X 23.5

